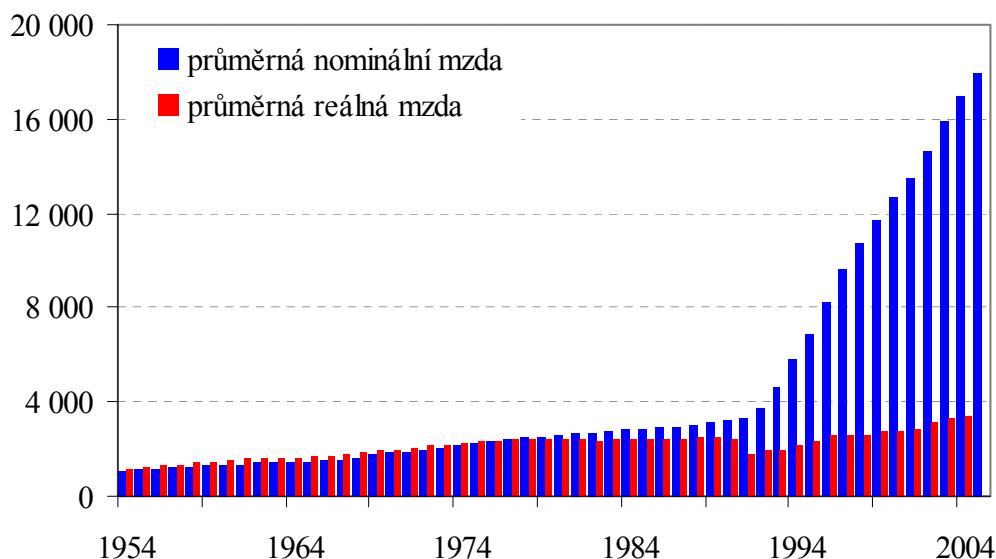

Změna životní úrovně v ČR v posledních padesáti letech

Půl století je mezník, který lidé rádi oslavují. Málokdo se dožije sta let, a tak je padesátka patrně nejdůležitějším mezníkem v životě lidí. Ekonomové ovšem v takovém časovém horizontu pracují málokdy. Buď chybí dostatečně dlouhé časové řady, nebo s nimi lze obtížně pracovat kvůli výrazným změnám ve společnosti (války, revoluce apod.). To je i případ české ekonomiky, která byla převážnou část uplynulých padesáti let podřízena centrálnímu plánování a posledních patnáct let se transformuje na tržní ekonomiku. Ať byly distorze ekonomiky jakékoli, životní úroveň (resp. její ekonomickou stránku) definovaly především mzdy a jejich kupní síla. Samozřejmě lze namítat, že administrativně určené ceny a mzdy vytvářely implicitní dluhy a nerovnováhy v ekonomice. Přesto se podívejme, jak se žilo lidem v ČR před padesáti lety a dnes.

Obr. 1: Průměrná nominální a reálná mzda 1954-2004

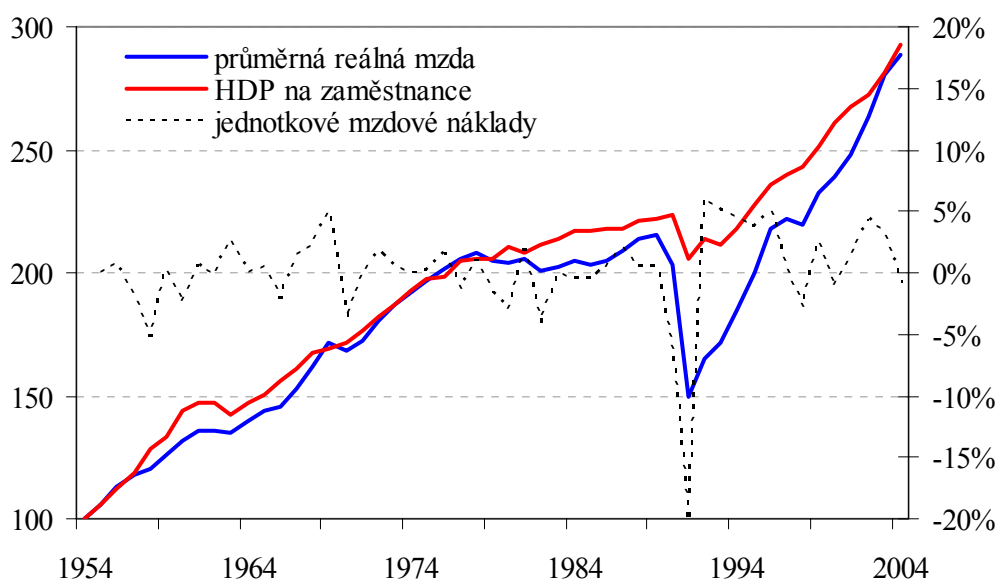
Zdroj: ČSÚ, Federální statistický úřad ČSSR; Výpočet: Patria Online

Údaje o průměrné mzdě v ČR (dříve ČSSR a ČSFR) jsme čerpali z historických statistických ročenek a aktuálních údajů ČSÚ. Data do roku 1968 neobsahují odměny v jednotných zemědělských družstvech (JZD). Výpočet průměrné reálné mzdy byl proveden pomocí indexu maloobchodních cen zboží a služeb (1954-1989) a indexu spotřebitelských cen (1990-2004). Výsledky zobrazuje první graf. V roce 1954 činila průměrná hrubá měsíční mzda 1 171 Kč. Průměr v první polovině letošního roku dosáhl 17 267 Kč. Mzdy se tedy za padesát let zvýšily téměř patnáctkrát (přesněji 14,8krát). Jenže nerostly jen mzdy, ale i ceny. Cenová hladina spotřebního zboží vzrostla zhruba pětkrát (5,3krát). Reálně se tedy průměrná mzda v uplynulém půlstoletí ztrojnásobila (přesněji zvýšila 2,8krát). Asi nejlepší představu o tehdejších úrovni mezd poskytne vyjádření reálné průměrné mzdy v roce 1954 v dnešních cenách. Výsledkem je 6 203 Kč.

Do roku 1989 se nominální mzda příliš neodchylovala od reálné mzdy. V centrálně plánované ekonomice totiž v podstatě neexistovala inflace. Ceny spotřebního zboží byly stanoveny administrativně a skokově upravovány podle potřeby. Průměrná roční míra inflace v období 1954-2004 činila pouze 0,4 %. Hned v úvodu ekonomické transformace přišlo několikeré výrazné zdražení. Ještě v roce 1990 se spotřebitelské ceny zvýšily o 9,9 %, rok poté o 56,7 %. Mzdy se kvůli tomu reálně snížily o třetinu. Transformační propad reálných mezd byl vyrovnán až v roce 1996. Průměrná inflace v posledních letech činí 10,7 %. Vzhledem k posledním rokům s nízkou inflací to asi vypadá překvapivě, ale je to skutečně tak. Zde je důvod divergence nominálních a reálných mezd zobrazené na grafu č. 1.

Otázkou je, zda růst mezd odpovídal výkonu ekonomiky. Srovnání hrubého domácího produktu ve stálých cenách v poměru k zaměstnanosti a průměrné reálné mzdy ukazuje, že oba parametry sledovaly v posledních padesáti letech až překvapivě shodnou dráhu.

Obr. 2: Produktivita a mzdy (1954=100)

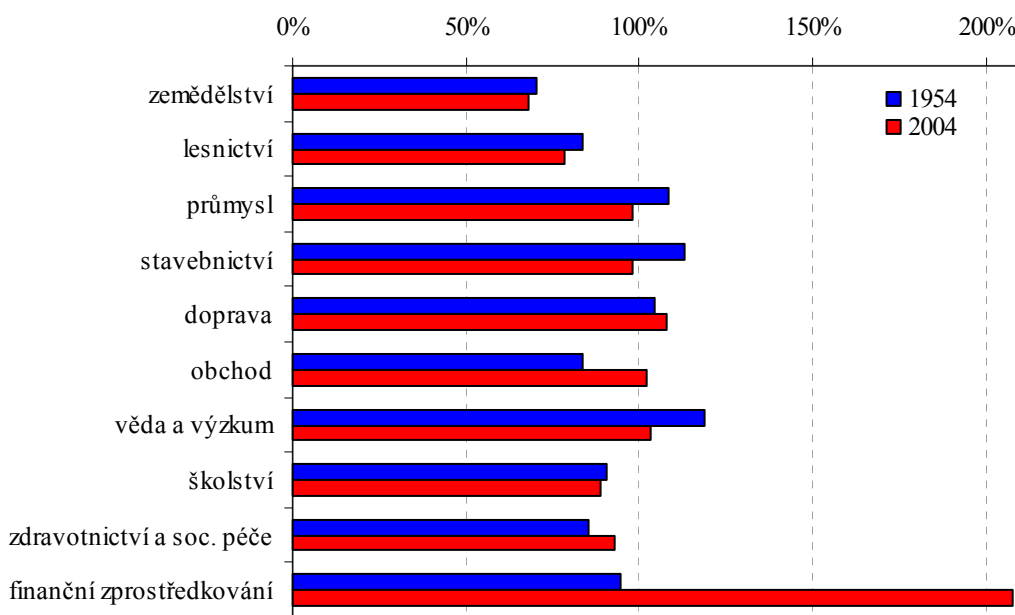

Zdroj: ČSÚ, Federální statistický úřad ČSSR, Penn World Table; Výpočet: Patria Online

K výraznější odchylce došlo až v úvodu transformace na začátku 90. let minulého století. Výkon ekonomiky, produktivita práce, tehdy také klesla, ale nikoli tak výrazně. Je zřejmé, že pokles jednotkových mzdových nákladů vytvořil jeden z důležitých „polštářů“ transformace českého hospodářství. V letech 1990 a 1991 se jednotkové mzdové náklady snížily o 25 %. Z grafu je ovšem patrné, že v současnosti ze mzdového polštáře již nic nezbylo.

Zajímavé informace přináší také srovnání mzdových relací mezi vybranými obory. Srovnání je pouze informativní, neboť jednotlivé statistické kategorie v letech 1954 a 2004 nejsou zcela shodné. V průběhu posledních padesáti let se v ekonomice snížil význam primární (zemědělství, lesnictví) a sekundární výrobní sféry (průmysl, stavebnictví), naopak vzrostl význam terciálního sektoru. Posun mzdových relací tomu odpovídá. Zatímco v roce 1954 průměrná mzda v průmyslu a stavebnictví přesahovala mzdový průměr v celé ekonomice, o padesát let později se v obou odvětvích vyplácely mzdy pod celkovým průměrem. Obdobně se snížily mzdy v poměru k průměrné mzdě v zemědělství a lesnictví. Naopak mzdy v obchodu se přehouply nad průměrnou mzdu. Nejvýrazněji se změnilы mzdy ve finančním sektoru. V roce 1954 měli zaměstnanci bank na výplatní páse v průměru 1 056 Kčs (90 % průměrné mzdy), zaměstnanci pojišťoven 1 156 Kčs (99 % průměrné mzdy). V 1. polovině letošního roku činila průměrná mzda ve finančním zprostředkování 35 815 Kč, což je více než dvojnásobek průměrné mzdy v české ekonomice. Přestože ekonomická teorie i praxe ukazuje, že zdrojem dlouhodobého hospodářského růstu je technologický pokrok, být vědeckým pracovníkem v České republice není jednoduché. Před padesáti lety byly mzdy ve vědě a výzkumu nejvyšší v celé ekonomice a přesahovaly průměrnou mzdu o 19 %. Nyní se v tomto oboru vyplácí mzdy zhruba odpovídající průměrné mzdě.

Obr. 3: Mzdové relace před padesáti lety a nyní (průměrná mzda = 100 %)

Zdroj: ČSÚ, Federální statistický úřad ČSSR; Výpočet: Patria Online